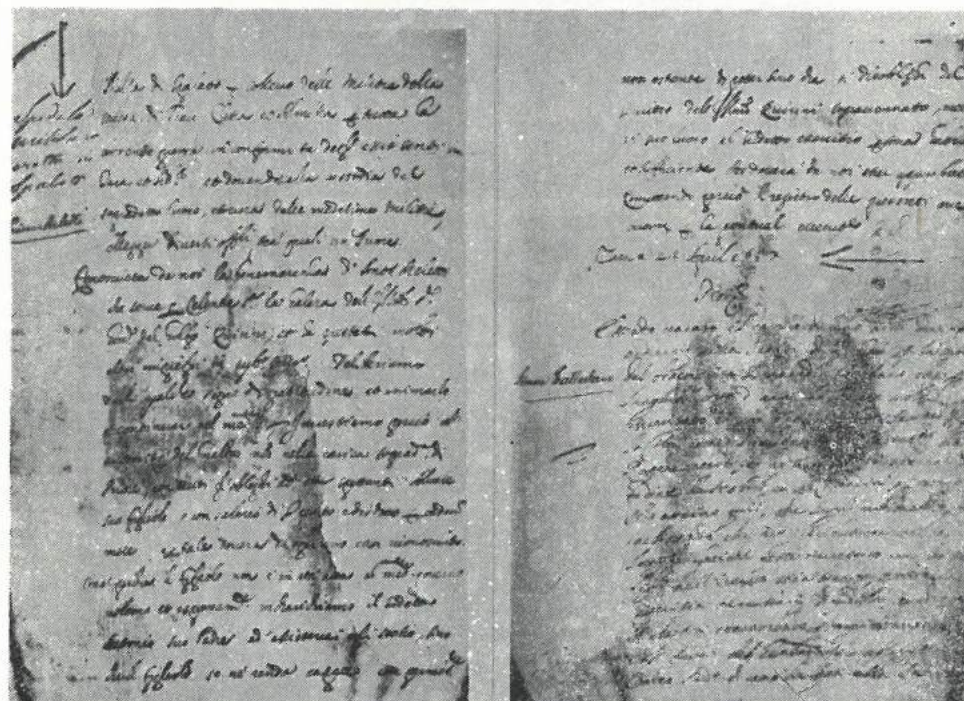

Original scientific paper
ZDC 930/725.51:355.72/497.1 „17”-„19”

Ljubomir KRALJEVIĆ,
Zvonimir DITTRICH,
Srđan KRSTINIĆ, Split

TRISTODESET GODINA
OD OSNIVANJA VOJNE BOLNICE U SPLITU
ZA POTREBE SPLITA, TROGIRA, KLISA I OMIŠA*

Vojna bolnica u Splitu je osnovana po naredenju koje je izdao Antonio Bernardo, mletački generalni providur za Dalmaciju, Albaniju i susjedne otoke, 13. IV 1657. god., kao regionalna bolnica za

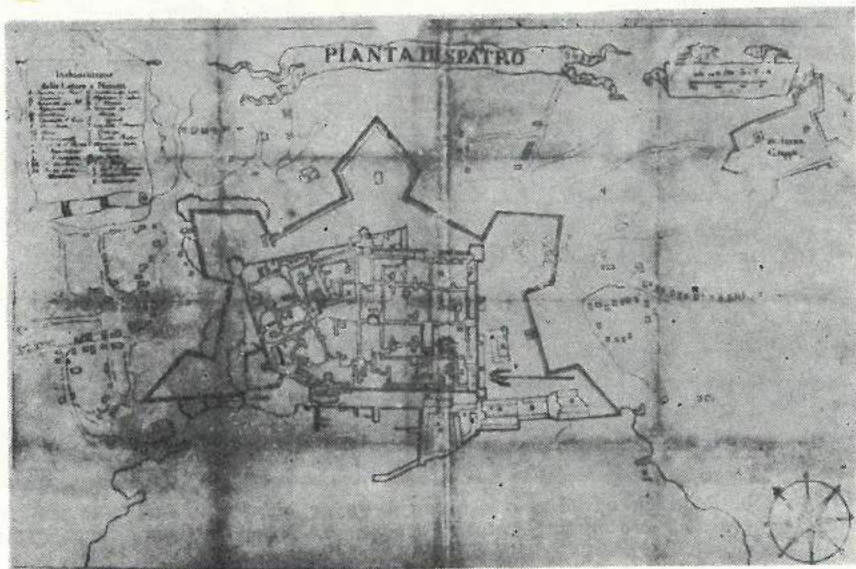
Slika br. 1a i b. Posebna odredba o osnivanju Vojne bolnice u Splitu 13. IV 1657. god. Spisi generalnog providura Antonia Bernardo, Jedini svezak, 120, Historijski arhiv u Zadru.

* Rad je saopšten na naučnom skupu „Povijest zdravstva u Dalmaciji” povodom „180. obljetnice osnivanja prvog medicinskog studija u Hrvatskoj u Trogiru” 12. X 1987. god. u Trogiru.

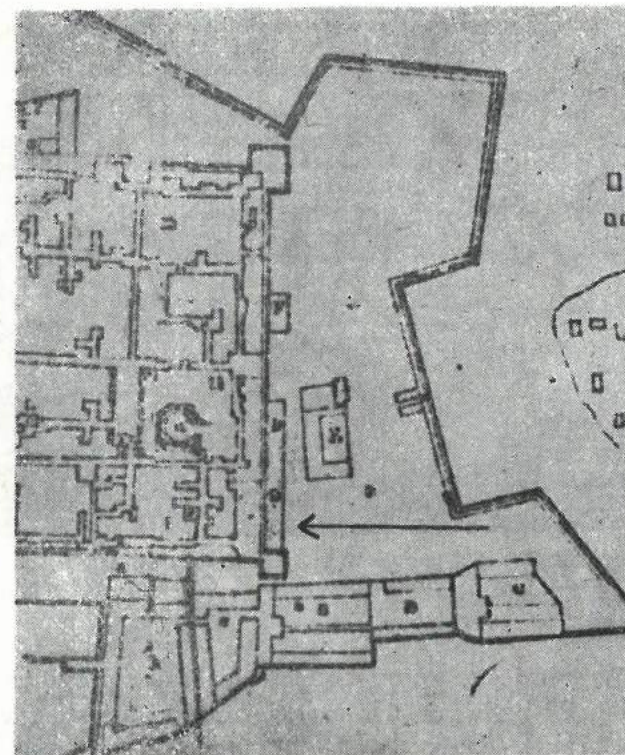
potrebe Splita, Trogira, Klisa i Omiša. Za priora ove Vojne bolnice iste 1657. god. postavljen je Alviso Meletti, a za glavnog liječnika Juda Lambroso. Ta je Vojna bolnica bila smještena blizu crkve sv. Duha.

Havendo con terminatione sua di giorno stante stabilita l' institutione et errectione d' un Hospitale nella piazza di Spalato per sollevamento delle milizie della stessa, di Traù, Cirsa, et Almisa per tutta la corrente guerra in conformita degli casamenti a Zara et Sebenico, et dovendosi alla custodia del sopra detto luogo, et cura delle medesime milizie eliger diversi officiali, tra quali un Priore.
Conosciuta da noi la benemerita di Antonio Meletti che serve per tenente sopra la galera dell' Illustrissimo signor Governator del Golfo Quirini, et ha prestati molti altri impieghi in publico servizio, deliberiamo dargli qualche segno di gratitudine et animario a continuar nel medesimo, investiamo perciò coll' autorità del Generalato nostro nella carica sopra detta di priore con tutti gl' obblighi ad essa spettanti, Aloise suo figliolo, con salario di ducati cento e disotto per cadaun mese, e per tale dovera da ogni uno esser riconosciuto. Ma perche il figliolo non è in età alta al medesimo governo volemo, et espressamente incharichiamo il sudetto Antonio suo padre ad assistervi egli stesso, sino che il figliolo se ne renda capace con permissione non ostante di poter sino che si disoblighi dal servizio dell' Illustrissimo Quirini sopraccennato, metter in suo luogo al sudetto esercizio persona habile et sufficiente, che doverà da noi esser approbata. Comettendo perciò il registro delle presenti ove occorre per la pontual esecuzione. In quorum fide etc.
Zara 13. April 1657.
Historijski arhiv u Zadru, Spisi generalnog proveditura Antonia Bernardo, Jedini svezak, str. 120.
Noi etc.

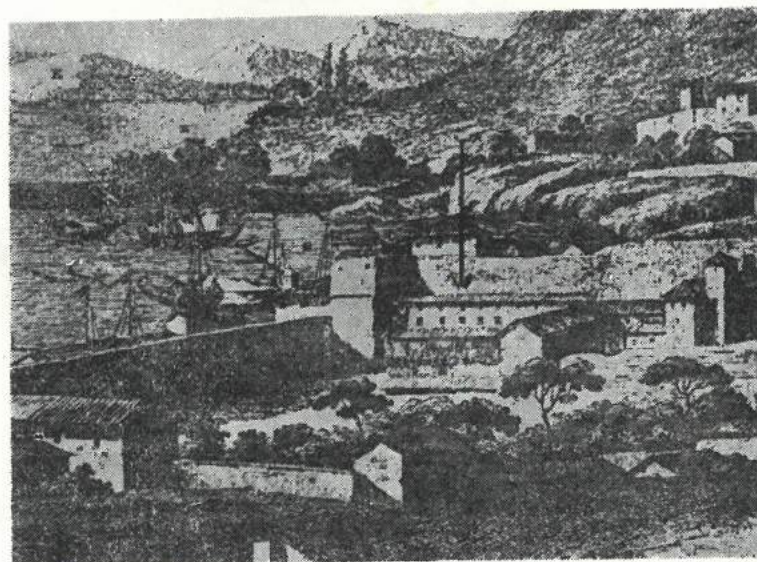
Slika br. 2. Prijepis posebne odredbe o osnivanju Vojne bolnice u Splitu od 13. IV 1657. god.

Slika br. 3. Plan Splita G. Justera iz 1708. god., sačuvan u Krigsarhiv, Wien. Uz istočni zid Dioklecijanove palače prvi je put naznačena dugoljasta zgrada pod nazivom „Quartieri“.

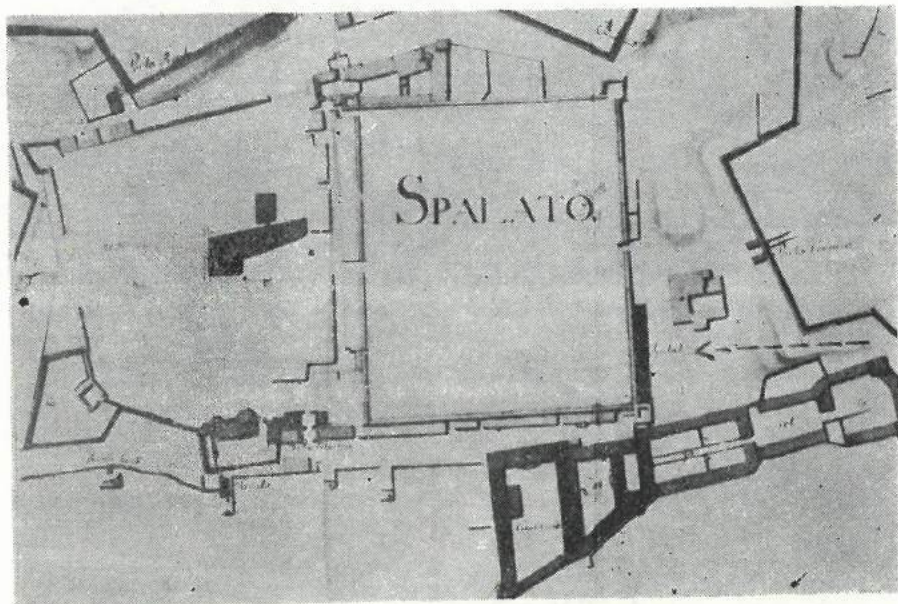
Slika br. 4. Povećanje slike br. 3.

Slika br. 5. Pogled na Split s istoka. Zgrada Vojne bolnice. Detalj iz knjige: R. Adam, London, 1764. god. (crtež Ch. L. Clerisseaua i F. Bartolozzia, 1757. god.)

Na slikama L. F. Cassasa iz 1782. god. iza lazareta vide se bez naznake prozori Vojne bolnice, a na karti Splita iz 1784. god., izrađene od Francesca Gironcia, nacrtana je ta ista zgrada.

Kasnije se na kartama Splita stalno javlja ista zgrada na istom mjestu pod nazivima: „Casarne s. Dominique”, „Ospedal pub^o e Quartieri” — 1790. god., i „Spital” — 1792, 1798. i 1800. god.

Slika br. 10. Karta Splita iz 1800. god. sa naznakom „Spital” (Vojna bolnica).

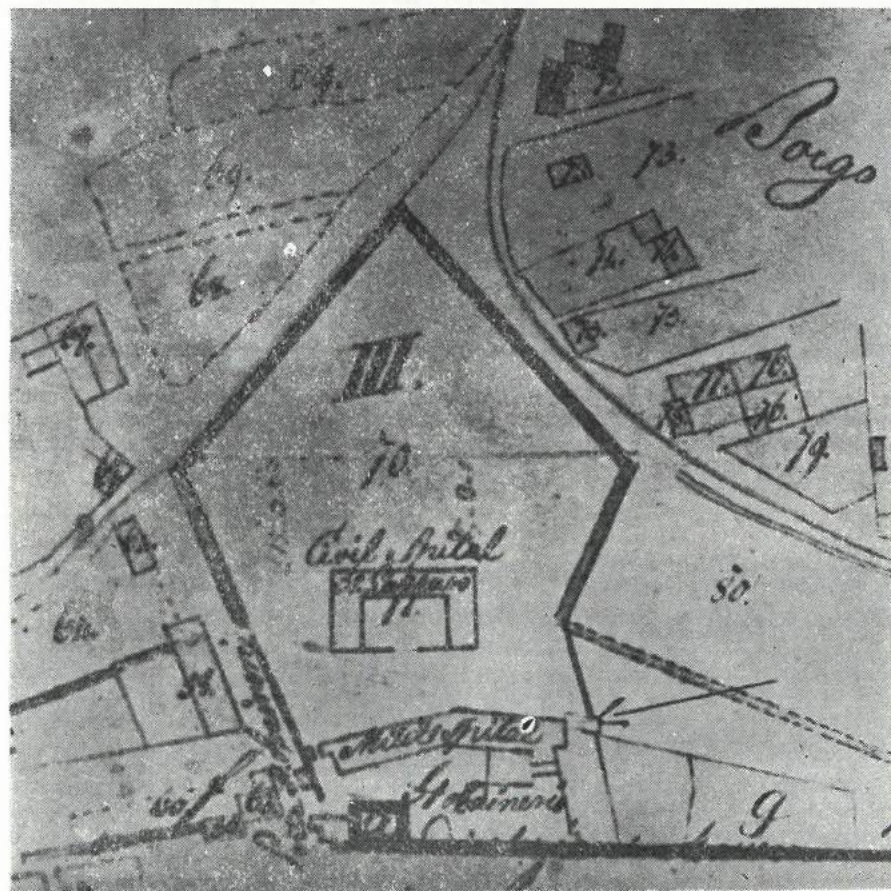
Pošto na ranijim kartama Splita (Santini, 1666. god., Cornelli, 1687. god.) nije postojala ta zgrada na tom mjestu, možemo zaključiti, da je Vojna bolnica na toj lokalizaciji izgrađena krajem 17. ili početkom 18. stoljeća.

Krajem 18. ili početkom 19. stoljeća Vojna bolnica zauzima novoizgrađenu Civilnu bolnicu braće Ergovac, u kojoj ostaje sve do 1817. god., kada se premješta u Benediktinski samostan, gdje ostaje sve do svršetka II svjetskog rata. Na tom mjestu je nalazimo pod nazivima „Milit. spital” i „Militair spital st. Rainerio” početkom 19. stoljeća.²⁻¹⁵

Već god. 1944, po oslobođenju Splita, Mornarička bolnica iz Visa seli se u zgradu Oceanografskog instituta u Split i u Nehaj — u Kaštel Štafilić, pod imenom Centralna mornarička bolnica.

U julu 1946. god., od Bolnice VIII korpusa, formira se Glavna mornarička bolnica, koja se kasnije zove Medicinski centar Ratne mornarice;

zatim Vojna bolnica „Dr Isidor Perera Matić”, koji naziv ova bolnica nosi i danas u sklopu Vojnomedicinskog centra u Splitu. Mornarički medicinski centar u Splitu¹⁶ od 1946. do 1966. god., djelovao je u zgradi „Sjemeništa”, a od 1966. god. do danas radi u novoizgrađenom kompleksu na Firulama.¹⁷

Slika br. 11. Tlocrt Civilne i Vojne bolnice na Andrićevom planu Splita iz 1819. god.

Prikazali smo ovdje samo grubu kronologiju osnivanja i razvoja vojne bolnice u Splitu od 1657. god. do danas a ostalo je opisano u radu „Doprinos povijesti Vojnopomorskog saniteta u Splitu” (1972),¹ „Dvadeset pet godina Vojne bolnice u Splitu” (1971),¹⁷ kao i u drugim knjigama i člancima naznačenim u literaturi.¹⁻¹⁷

Slika br. 12. Karta Splita iz 1784. god. Izradio u Splitu „Me capiten tene Francisco Gironoci” po naređenju Angela Dieda. Vidi se prostrani splitski Lazaret, mjesto vojne bolnice na kopnu i 30 lađa i galija usidrenih u splitskoj luci koje služe kao bolnica za mornare u borbi protiv kuge.

Slika br. 13. Glavna mornarička bolnica — Medicinski centar Ratne mornarice — Vojna bolnica „Dr Isidor Perera Matić” u Splitu od 1946. do 1966. god. (u sjevernoj polovini splitskog Sjemeništa).

Ova kratka kronologija o osnivanju i razvoju Vojne bolnice u Splitu pokazuje da ona postoji oko 330 godina, a da je u tom periodu promjenila oko 8 lokalizacija.

Slika br. 14. Vojna bolnica „Dr Isidor Perera Matić” u Splitu, Vojnomedicinski centar Vojnopomorske oblasti Split od 1966. do danas.

Bilo bi korisno i dalje tragati za izvorima organizacije i rada Vojne bolnice u Splitu, naročito u 18. i 19. stoljeću, što bi nam donekle razjasnilo i približilo nas saznanju o funkciji i kvaliteti rada vojnih bolnica u Dalmaciji u tim stoljećima.

Za stručnu pomoć pri izradi ovog rada naša velika hvala akademiku prof. dr Cviti Fiskoviću, prof. dr Dušku Kečkemetu, inž. Jerku Marasoviću, prof. dr Stracimiru Gošoviću, prof. dr Branimiru Gabričeviću i dr Danici Božić-Bužančić, a za izradu fotografija fotografu Aci Bogavčiću.

LITERATURA

- ¹ Fisković C., Kraljević Lj., *Doprinos povijesti Vojnopomorskog saniteta u Splitu*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu, Split, 1972.
- ² Levi L., Dragić Đ., *Bolnica*; Vojna enciklopedija, I, Beograd, 732—736, 1958.
- ³ Grmek M. D., *Bolnica*, Medicinska enciklopedija, JLZ, Zagreb, 1, 529—537, 1967.
- ⁴ Kečkemet D., *Plan i veduta Splita iz početka osamnaestog stoljeća*, Kulturna baština, 11—12, 87—94, 1981.
- ⁵ Novak G., *Povijest Splita*, knjiga II, Matica Hrvatska, Split, 1961.
- ⁶ Božić-Bužančić D., *Tlocrt Splita izraden 1784*, Kulturna baština, Split, 14, 74—78, 1983.
- ⁷ Kraljević Lj., Kečkemet D., *Stoljeća zdravstva Splita s naročitim osvrtom na razdoblje NOR*, Izložba, Zbor liječnika Hrvatske, Osnovna organizacija Split, 24. X do 8. XI 1985, Katalog, 1985; Monografija, Split, 1987.
- ⁸ Kečkemet D., *Stara splitska bolnica*, Split, 1964.
- ⁹ Kečkemet D., *Zdravstvo i bolnice u Splitu do II svjetskog rata*, „190 godina Splitske bolnice”, Split, 13—36, 1984.
- ¹⁰ Buljević Z., *Tragovima staroga Splita*, Zavod za zaštitu spomenika kulture Split, Split, 1982.
- ¹¹ Masarović J., Marasović T., *Dioklecijanova palača*, Zagreb, 1968.
- ¹² Marasović T., *Dioklecijanova palača, Graditeljsko naslijeđe Splita*, Fotografija Z. Buljević, Sloboda, Beograd, 1982.
- ¹³ Fisković C., *Zdravstvene prilike u Splitu krajem XVIII i prvih godina XIX stoljeća*, Iz hrvatske medicinske prošlosti, Zagreb, 238—256, 1954.
- ¹⁴ Muljačić S., *Kro-*

nološki pregled izgradnje Splita u XIX i XX stoljeću (1806—1958), „50” Zbornik, Društvo inženjera i tehničara u Splitu, Split, 61—96, 1958. — ¹⁵ Kraljević Lj., Boschi S. i sar. *Razvoj Medicinskog studija u Dalmaciji*, Zbor liječnika Hrvatske, Osnovna organizacija Split, Split, 1984. — ¹⁶ Nikoliš G., *Vojnomedicinske ustanove*, Vojna enciklopedija, V, Beograd, 478, 1962. — ¹⁷ *Dvadeset pet godina Vojne bolnice u Splitu*, Vojnosanitetski pregled, Beograd, 9, XXVIII, 1971.

Ljubomir KRALJEVIĆ, Zvonimir DITTRICH, Srdjan KRSTINIĆ

THREEHUNDREDTHIRTY YERARS OF MILITARY HOSPITAL FOUNDATION IN SPLIT TO SERVE TO THE TOWNS SPLIT, TROGIR, KLIS AND OMIŠ

In 1657 the general providure Venetian for Dalmatia, Albania and the neighbouring islands, Antonio Bernardo, had founded the Military hospital in Split to serve Split, Trogir, Klis and Omiš. It was near the church of Holy Spirit.

The general providore Antonio Priuli moved the hospital service in 1667 to another more comfortable and healthier place.

On the map of Split (G. Juster, Vienna) of 1708 one could see along the southern part of eastern wall of Dioclecian palace pointed out an elongated large building named „Quartieri”.

That same building as one could see on the maps of Split in 1790 was called „Casarne s. Dominique”, „Ospedal Pubo e Quartieri”, while on the maps of Split in 1792, 1798 and 1800 it was called „Spital”.

In the book of R. Adam (London, 1764) and in the draft of G. Niemann, that building was presented as two-storied house.

In the 19th century the military hospital was located in the Ergovec Hospital, and then in Benedictine monastery till the end of the World war II.

After the World war II it was located at the Seminary till 1966.

From that year till today it is located in the new building at Firule within the complex of the Split Military medical center.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. XII 1987. god.)

Original scientific paper
UDC 614.46:614.48/497.1 „18”

Arsen DUPLANČIĆ, Split

SPLITSKA BAZANA I NJENA ULOGA U ZAŠTITI ZDRAVLJA

Povezanost trgovine i borbe protiv zaraznih bolesti, u prvom redu kuge, rezultirali su u Dalmaciji izgradnjom od mletačkih vlasti posebnih objekata — bazana. Povlačenje mletačko-turske granice u unutrašnjost nakon Kandijskog rata (1645—1669), Morejskog rata (1684—1699) i Rata 1714—1718, učinilo je da trgovačka roba iz Bosne dulje putuje do dalmatinskih gradova u kojima su se nalazili lazareti za njeno raskuživanje. Trebalo je spriječiti da se članovi karavane izdvajaju i prodaju robu prije nego što ona prođe uobičajenu zdravstvenu kontrolu. Da bi se to postiglo, karavane je pratila oružana straža, a odmarale su se i noćile u bazanama.¹

Opis njihovog stanja i namjene krajem 18. st. pruža katastar državnih zgrada sastavljen 1789. god.² Prema tom popisu bazane su služile za prihvatanje putnika iz Turske i njihovih karavana (Zemunik, Benkovac, Šibenik, Klis — Peruća).³ Neke su navedene kao objekti za osobe u kontumaciji (Obrovac, Trogir)⁴ odnosno mjesto za izolaciju u doba zaraze (Split).⁵ Kliška bazana na Perući naziva se još i lazaret, a ona na Megdanu je u upotrebi u vrijeme zaraze.⁶ Većina njih imala je dvorišta te kvartir za vojnu posadu, odnosno kućicu za predstavnike zdravstvenih vlasti.

U bazanama se i trgovalo što se vidi iz odluke o izgradnji i kasnijim odredbama vezanim uz bazanu u trogirskim Kaštelima,⁷ a kamenice za mjerenje žitarica postojale su u splitskoj bazani.⁸ Kotarski poglavar E. Reha 1822. god. piše da se trgovina s Bosnom odvija posredstvom pograničnih trgovišta ili bazara u određenim danima u tjednu. Ta su trgovišta imala kvartire za zdravstvene deputate i stražu. On se žali na njihovo loše stanje i zalaže se za izgradnju solidnijih bazara. Iako u izvještaju piše „Bazzari” očito je da se radi o bazanama jer na drugom mjestu ističe bazanu u Bilom Brigu (Bazzaro di Billibrigh).⁹

Jedan od pravaca kretanja karavanâ bio je preko Grahova do bazane u palanci Rašković. Odatle su karavane usmjeravane prema Zadru, Šibeniku i Skradinu.¹⁰ Na tim pravcima bazane su bile u Spasiću, Kistanju, Ostrovici, Zemuniku, Benkovcu i Obrovcu te konačno u samom Zadru na Boriku;¹¹ zatim u Kninu, Drnišu i Šibeniku¹² te Skradinu.¹³ Bazane su postojale u Imotskom, Makarskoj, Trogiru i Kaštelima. Posebnu

* Rad je saopšten na naučnom skupu „Povijest zdravstva u Dalmaciji” povodom „180. obljetnice osnivanja prvog medicinskog studija u Hrvatskoj u Trogiru” 12. X 1987. god. u Trogiru.